

ГРАДЪТ НА БАЛКАНИТЕ

ПРОСТРАНСТВА, ОБРАЗИ, ПАМЕТ

СЪСТАВИТЕЛ
РУМЯНА ИЛ. ПРЕШЛЕНОВА

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БАЛКАНИСТИКА С ЦЕНТЪР ПО ТРАКОЛОГИЯ
СОФИЯ 2021

Това издание е подготвено в изпълнение на Национална научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“, финансирана от МОН с решение на Министерския съвет № 577 от 17 август 2018 г.

Всички права запазени. Никоя част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана и съхранявана в информационна база данни, копирана или препечатвана с каквито и да е технически средства без предварителното писмено разрешение на издателя.

Автори: Румяна Ил. Прешленова, Добринка Парушева, Лиляна Симеонова, Виолета Манолова, Георги Димов, Камен Станев, Кръстьо Йорданов, Делян Русев, Паулина Андонова, Стефан Димитров, Александър Костов, Калина Пеева, Венцислав Мучинов, Мария Маркова, Юра Константинова, Маламир Спасов, Зорка Първанова, Раймонд Детрез, Елмира Василева, Мария Левкова-Мучинова, Жоржета Назърска, Светлозар Елдъров, Михаил Симов, Бисер Петров, Марияна Стамова, Евлоги Станчев, Георги Дикин, Александра Миланова, Галя Грозданова-Радева, Йоана Спасова-Дикова, Валерия Фол, Николай Аретов, Маргарита Серафимова, Антоанета Балчева, Фотини Христакуди-Константиниду, Димитър Ганов, Лина Гергова, Яна Гергова, Камен Дончев, Валентина Васева, Златина Богданова

Рецензенти: Георги Пеев, Даниел Вачков

© Институт за балканистика с Център по тракология, Българска академия на науките

© Румяна Ил. Прешленова – съставител

© Ели Ст. Филипова – дизайн

ISBN: 978-619-7179-25-5

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР 17

ВЪВЕДЕНИЕ: ОТ БАЛКАНСКИЯ ГРАД КЪМ ГРАДА НА БАЛКАНИТЕ
ТРАНСФОРМАЦИИ В КРАЯ НА ХІХ И НАЧАЛОТО НА ХХ ВЕК

Румяна Ил. Преиленова | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 21

МОДЕРНИЯТ ГРАД НА БАЛКАНИТЕ:

ПОСОКИ И ПЕРСПЕКТИВИ НА ПРОУЧВАНИЯТА

Добринка Парушева | Институт за балканистика с Център по тракология при
Българска академия на науките | Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ 33

СРЕДНОВЕКОВИЕ

БОГОХРАНИМИЯТ КОНСТАНТИНОПОЛ – ГРАД С МНОГОСТЕПЕННА
СИСТЕМА НА ЗАЩИТА И ОСОБЕН СТАТУТ ПРЕЗ ІХ–ХІ ВЕК

Лиляна Симеонова | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 61

СОЛУН И НЕГОВИЯТ ЗАЛЕЗ КАТО СРЕДИЩЕ НА КОПРИНАТА
В ИЗТОЧНОТО СРЕДИЗЕМНОМОРИЕ XIII–XV ВЕК

Виолета Манолова | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 101

СРЕДНОВЕКОВНИЯТ ГРАД В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ XI–XII ВЕК
(ОПИТ ЗА ИСТОРИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД)

Георги Димов | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 123

ФИЛИПОПОЛ В СРЕДАТА НА XII – НАЧАЛОТО НА XIII ВЕК
ТЕРИТОРИЯ И БРОЙ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Камен Станев | Кирило-Методиевски научен център
при Българска академия на науките 141

ПРАВОСЛАВНИ ХРИСТИЯНИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ
В БАЛКАНСКИЯ ГРАД. ГРАДСКИТЕ ВОЙНУЦИ И СОКОЛАРИ ПРЕЗ XVI ВЕК

Кръстьо Йорданов | Институт за исторически изследвания
при Българска академия на науките 169

ОСМАНСКАТА ЛЕГЕНДА ЗА ОСНОВАВАНЕТО НА СОФИЯ
И НА ЦЪРКВАТА „СВ. СОФИЯ“

Делян Русев | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 197

УРБАНИЗИРАНЕ И ИЗГРАЖДАНЕ НА СОФИЯ КАТО ЦЕНТЪР НА
БАЛКАНИТЕ В УСЛОВИЯТА НА УТВЪРЖДАВАНЕ НА ОСМАНСКАТА ВЛАСТ

Паулина Андонова 217

ОВЛАДЯВАНЕ НА ПРОСТРАНСТВОТО В ХИНТЕРЛАНДА НА ГРАД ОДРИН:
ПРИЕМСТВЕНОСТ И ПРОМЕНИ (XIV–XVI ВЕК)

Стефан Димитров | Институт за исторически изследвания
при Българска академия на науките 245

НОВО ВРЕМЕ

НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И ГРАДЪТ НА БАЛКАНИТЕ: ГАЗИФИЦИРАНЕТО
НА ОСМАНСКИЯ ИСТАНБУЛ ДО ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Александър Костов | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 275

СТРАТЕГИЯ НА РАЗКРАСЯВАНЕТО ИЛИ КАК „УПАДЪЧНИЯТ ИСТАНБУЛ“
СЕ ПРЕВЪРНА В „ПЕРЛАТА НА ТУРЦИЯ“

Калина Пеева | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 297

„НАШЕТО СЕЛО СЕ ПРОВЪЗГЛАСИ ЗА ГРАД“.

ПРЕДОСТАВЯНЕТО НА ГРАДСКИ СТАТУТ НА ЦЕНТРАЛНИТЕ
СТАРОПЛАНИНСКИ СЕЛИЩА ПРЕЗ ТРЕТАТА ЧЕТВЪРТ НА XIX ВЕК

Венцислав Мучинов | Институт за изследване на населението и човека
при Българска академия на науките 329

БЪЛГАРИТЕ В ГРАДОВЕТЕ НА ЗАПАДНА ТРАКИЯ ПРЕЗ 1913–1919 Г.

Мария Маркова | Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българска академия на науките 345

„БЪЛГАРСКИЯТ СОЛУН“

Юра Константинова | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 363

ЗА МИНАЛОТО, ПАМЕТТА, СПОМЕНИТЕ И
ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРИТЕ В „СИМВАСИЛЕВУСА“

Маламир Спасов | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 389

БЪЛГАРИТЕ В ГРАДСКИЯ ПОЛИТИЧЕСКИ ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКА
ТУРЦИЯ НЕПОСРЕДСТВЕНО СЛЕД МЛАДОТУРСКИЯ ПРЕВРАТ

Зорка Първанова | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 421

ГРАДСКИЯТ БИЛИГВИЗЪМ И УЧИЛИЩНОТО ДЕЛО –
„РОДИТЕЛСКИЯТ ПОГЛЕД“

Раймонд Детрез | Университет на Гент 443

АМЕРИКАНСКИТЕ ПРОТЕСТАНТСКИ МИСИОНЕРИ
СРЕД БЪЛГАРИТЕ В БИТОЛЯ (КРАЯ НА ХІХ – НАЧАЛОТО НА ХХ ВЕК)

Елмира Василева | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 451

БЪЛГАРСКИЯТ СТОПАНСКИ ЕЛИТ В ПЛОВДИВ ПРЕЗ ХІХ ВЕК
(КЪМ СОЦИАЛНИЯ И ИМУЩЕСТВЕНИЯ ПРОФИЛ НА
ЕДНА ПЛОВДИВСКА ФАМИЛИЯ)

Мария Левкова-Мучинова | Институт за исторически изследвания
при Българска академия на науките 479

ПОЧЕТНИТЕ ГРАЖДАНКИ В СОЦИАЛНИТЕ ПРОСТРАНСТВА
НА СОФИЯ ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА ХХ ВЕК

Жоржета Назърска | Университет по библиотекознание
и информационни технологии 495

ПЛАНИНАТА И ГРАДЪТ. СОФИЯ В РАЗВИТИЕТО НА
БЪЛГАРСКОТО ПЛАНИНАРСТВО (1895–1912 г.)

Светлозар Елдъргов | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 513

СОФИЯ – МОБИЛНОСТ, АВТОМОБИЛИЗАЦИЯ И ЖИЗНЕНА СРЕДА
ПРЕЗ 60-ТЕ И 70-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК

Михаил Симов | Национален исторически музей 543

АНТИУРБАНИЗМЪТ НА СРЪБСКИТЕ КОЛАБОРАЦИОНИСТИ
ПО ВРЕМЕ НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Бисер Петров | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 567

СКОПИЕ – МИНАЛО И НАСТОЯЩЕ

Марияна Стамова | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 585

ОТ „БРАТСТВО И ЕДИНСТВО“ КЪМ ЕТНОНАЦИОНАЛНА СЕГРЕГАЦИЯ:
ДИНАМИКА НА ИДЕНТИЧНОСТТА В ПОСТЮГОСЛАВСКИ МОСТАР

Евлоги Станчев | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 603

ГРАДСКАТА КУЛТУРА

ОТ КОРФУ ДО АТИНА - ЙОНИЙСКАТА МУЗИКАЛНА ШКОЛА
И ИТАЛИАНСКО-ГРЪЦКИТЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРЕЗ ХІХ ВЕК

Георги Дикин | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 639

ОПЕРНИТЕ ТЕАТРИ И МОДЕРНИЗАЦИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ГРАДОВЕ

Александра Миланова | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките 649

ЕВРОПА В БЪЛГАРСКИЯ ГРАД. СЪЗДАВАНЕ НА ПЪРВИЯ ПРОФЕСИОНАЛЕН
ОРКЕСТЪР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ПОЛКОВНИК ИВАН КР. СТОЙЧЕВ

Гая Степановна Грозданова-Радева 675

ТЕАТЪРЪТ И ГРАДЪТ. ПО ПЪТЯ НА ЕВРОПЕИЗАЦИЯ И МОДЕРНИЗАЦИЯ
НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА

Йоана Минкова Спасова-Дикова | Институт за изследване на изкуствата
при Българска академия на науките 697

ТЕАТЪР ЗАД КУЛИСИТЕ

Валерия Фол | Институт за балканистика с Център по тракология
при Българска академия на науките | Университет по библиотекознание
и информационни технологии 715

БЛЯНЪТ ПО КОНСТАНТИНОПОЛ. ЕДНА АЛТЕРНАТИВНА ВЕРСИЯ
НА П. Ю. ТОДОРОВ И Н. РАЙНОВ

Николай Аретов | Институт за литература при Българска академия на науките 727

ИСТАНБУЛ И КУЛТУРНАТА ПАМЕТ

Маргарита Серафимова | Институт за литература

при Българска академия на науките 741

ЗАГРЕБ В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК

Антоанета Балчева | Институт за балканистика с Център по тракология

при Българска академия на науките 755

ГРАДСКОТО ПРОСТРАНСТВО В ГРЪЦКАТА ПОЕЗИЯ

ОТ 20-ТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК

(ПО ПРИМЕРИ ОТ ТВОРЧЕСТВОТО НА КЕСАР ЕМАНУИЛ)

Фотини Христакуди-Константиниду | Софийски университет

„Св. Климент Охридски“ 767

ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ НА КОЛЕКТИВНИЯ ПАМЕТНИК

Димитър Ганов | Институт по философия и социология

при Българска академия на науките 781

ПРАЗНИКЪТ НА ГРАДА:

РИТУАЛНИ ДЕЙСТВИЯ, ОБРАЗНОСТ И КОНТЕКСТИ

Лина Гергова и Яна Гергова | Институт за етнология и фолклористика

с Етнографски музей при Българска академия на науките 789

ЧЕСТВАНЕТО НА ДЕНЯ НА СВ. НЕДЕЛЯ В КВ. РАЙКОВО,

СМОЛЯН – РЕЛИГИОЗЕН ПРАЗНИК И СВЕТСКО КУЛТУРНО СЪБИТИЕ

Камен Дончев | Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей

при Българска академия на науките Етнографски 807

ПОГРЕБАЛНИ И ВЪЗПОМЕНАТЕЛНИ ЦЕРЕМОНИИ ЗА ЧЛЕНОВЕ
НА ВЛАДЕТЕЛСКИТЕ ФАМИЛИИ В БЪЛГАРСКИТЕ ГРАДОВЕ
СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО

Валентина Васева | Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българска академия на науките 825

„ЕВРОПА“ И „БАЛКАНИТЕ“ – ОБРАЗИ И НАРАТИВИ В КУЛТУРНАТА
СТРАТЕГИЯ НА „ПЛОВДИВ – ЕВРОПЕЙСКА СТОЛИЦА НА КУЛТУРАТА 2019“

Златина Богданова | Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българска академия на науките 847